

тивних соціально-економічних наслідків (зменшення доходів місцевих бюджетів внаслідок зміни контингентів платників податків, контингентів отримувачів соціальних послуг – субсидій, медичних та освітніх послуг тощо) видається доцільним застосовувати єдиний порядок оподаткування об'єктів житлової нерухомості незалежно від місць реєстрації та проживання платника податку, а також кількості таких об'єктів, що знаходяться у власності платника податку, встановивши єдині мінімальні неоподатковані мінімуми щодо різних типів об'єктів житлової нерухомості – квартир, будинків тощо).

Крім того, доцільним і соціально справедливим видається звільнення від оподаткування об'єктів житлової нерухомості, які використовуються в якості основного постійного місця проживання особи незалежно від місця її реєстрації.

В контексті запровадження податку на нерухоме майно некоректним видається визначений у Кодексі принцип соціальної справедливості, який полягає у встановленні податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків. Реалізація цього принципу на практиці має означати, що два платника податку, які мають однотипний об'єкт оподаткування, проте мають різні доходи, а отже і платоспроможності, повинні нести різне податкове навантаження. Водночас Кодекс не передбачає механізму реалізації цього принципу, особливо у випадках, коли фактична неплатоспроможність платника податку виникає з цілком об'єктивних причин – звільнення з роботи з відповідним позбавленням засобів для існування, вихід на пенсію, що своїм наслідком, як правило, має погіршення рівня життя, зменшення кількісного складу сім'ї (внаслідок смерті, одруження одного чи кількох членів сім'ї тощо). Відповідним чином не передбачаються правові наслідки щодо права власності на об'єкт оподаткування у випадку настання фактичної неплатоспроможності платника податку.

У цьому зв'язку пропозиція щодо звільнення від оподаткування об'єктів житлової нерухомості, які використовуються в якості основного постійного місця проживання особи незалежно від місця її реєстрації, повною мірою виглядає обґрунтованою, насамперед, з соціальної точки зору. Зважаючи на високу нестабільність на ринку праці, підвищення якої слід очікувати в майбутньому в контексті очікуваних змін в системі трудових відносин між найманим працівником і роботодавцем, податок на житло не повинен виступати інструментом позбавлення громадян такого житла лише з причини настання неплатоспроможності з цілком об'єктивних причин та відсутності належних захисних механізмів, які

ефективно застосовувалися б державою, що цілком логічно мало б впливати з її компетенції та конституційних прав громадян.

Податковий кодекс України не передбачає поправки ставки податку в залежності від віку об'єкта нерухомості, що об'єктивно допускає рівень його фізичного зносу. Навпаки, прив'язка ставки податку до мінімальної заробітної плати, яка щорічно (а протягом року кілька разів) постійно збільшується, призведе до постійного зростання фіскального навантаження на громадян, тим самим зменшуючи їх купівельну спроможність як на ринку споживчих товарів, так і в інвестиційній сфері, в тому числі у сфері житлового будівництва.

Підсумовуючи слід зазначити, що введення такого податку несе загрози не лише зменшення спроможності населення до здійснення заощаджень, причому у будь-якій формі, оскільки є не чим іншим як інструментом подвійного оподаткування (адже, по-перше, джерелом його стягнення є доход, з якого вже сплачені податки, а, по-друге, при придбанні (будівництві) об'єкта нерухомості також сплачені податки за придбані товари та послуги), але й зменшення схильності населення до здійснення заощаджень саме через механізм інвестування в нерухомість. У такому разі щонайменше алогічним виглядає політика щодо (як прямої, так і опосередкованої) державної підтримки інвестиційної активності в будівельній індустрії при одночасному нівелюванні реальної фінансової спроможності та стимулів потенційних інвесторів з числа населення до вкладання коштів в нерухомість. Перспектива наявності постійного податкового боргу щодо об'єкта оподаткування, який не приносить доходу, виступатиме головним чинником стримування інвестиційної активності, а відтак й іпотечного кредитування, на ринку нерухомості.

Як можна побачити, податкова реформа має переслідувати не лише фіскальні цілі, але й бути орієнтованою на мінімізацію ризиків для соціально-економічної системи загалом та її окремих сегментів зокрема, створення передумов їх збалансованого розвитку у довготривалій перспективі. В протилежному випадку існує висока ймовірність отримання зворотного синергічного ефекту – зниження ділової активності в усіх сферах діяльності, прямо та опосередковано пов'язаних з будівельною індустрією (виробництво та продаж будівельних матеріалів, меблів, товарів широкого вжитку тощо), фіскальні втрати від чого можуть виявитися значно більшими від очікуваних фіскальних вигод податкової реформи.

Надійшла до редколегії 14.01.11

УДК 336.02:330.341.1(477)

О. Яфінович, канд. екон. наук

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ: СУТНІСТЬ ТА ЦІЛІ

В статті розглянуто сутність, принципи формування та механізм реалізації фінансової політики, що спрямована на інноваційний розвиток держави. Визначено її стратегічні та тактичні цілі.

Ключові слова: фінансова політика, інноваційна політика, механізм фінансового забезпечення, державне фінансування, інноваційний потенціал.

В статье рассмотрены сущность, принципы формирования и механизм реализации финансовой политики, направленной на инновационное развитие государства. Определены ее стратегические и тактические цели.

Ключевые слова: финансовая политика, инновационная политика, механизм финансового обеспечения, государственное финансирование, инновационный потенциал.

In this paper the essence, construction principles and realization mechanism of financial policy directed to innovative development of the state are considered. Strategic and tactic goals of financial policy for innovative development are defined.

Keywords: financial policy, innovation policy, mechanism of financial provision, state funding, innovation potential.

Фінансова політика ще з давніх часів відігравала одну з провідних ролей у суспільному житті. Спосіб ведення грошової політики, обігу і створення капіталу, форма організації грошової системи невід'ємно і безпо-

середньо впливали на ступінь розвитку самого суспільного життя, як втім і суспільство, зі свого боку, сприяло еволюції фінансових відносин. Неуспіх у фінансовій політиці уряду здатен призвести до економічної руйни,

соціальних катаклізмів, військового знесення і, врешті, до занепаду самої держави. Отже, успішна фінансова політика є одним з основних урядових завдань будь-якої держави. Для України перехід на інноваційний шлях економічного розвитку потребує здійснення принципово нової фінансової політики держави. У фінансову політику необхідно включити фактор інноваційної складової, продукування інтелектуального потенціалу, створення і використання нових знань, технологій, інформації як джерел економічного піднесення, соціального і духовного розвитку. В такому разі держава забезпечить зростання та підвищення конкурентоспроможності економіки України. Тому поглиблення теоретичних і методичних засад такої політики – це актуальна проблема.

Проблемам фінансового забезпечення реалізації політики інноваційного розвитку присвячено чимало праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Л. Безчасного, С. Валдайцева, В. Гейця, А. Дагаєва, О. Ковалюка, М. Крупки, О. Лапка, І. Лютого, Б. Маліцького, С. Онишко, В. Федосова, Л. Федулової, Д. Черваньова, Ю. Яковця та ін.

Сучасна фінансова політика України у сфері забезпечення інноваційного розвитку не повною мірою реалізує взаємозалежності процесів його фінансового забезпечення, оскільки в країні не функціонує адекватний механізм ринкової конкуренції, що заохочував би підприємців фінансувати інноваційні процеси. У вітчизняних наукових джерелах бракує робіт з викладенням системного уявлення про модернізацію економіки на основі технологічного інноваційного оновлення, а також обґрунтуванням принципів формування фінансово-інноваційної політики і механізмів її реалізації.

Метою даної статті є визначення основних засад формування та реалізації збалансованої фінансової політики щодо забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Фінансова політика є однією з складових частин економічної політики, мета якої спрямована на досягнення економічної стабільності та прогресу в умовах оптимального рівня основних макроекономічних показників. Світова теорія грошей перебуває в постійному розвитку. Різноманітні тлумачення грошового фактора та особливості його впливу на зростання національного продукту передбачають відмінність підходів до здійснення фінансової політики.

В наш час багато сучасних вчених-економістів у своїх роботах досліджують питання фінансової політики держави, намагаються визначити фактори, які перешкоджають успішному її проведенню, дають якісні рекомендації та пропозиції щодо її вдосконалення, підвищення ефективності. Кожен вчений розглядає фінансову політику по-своєму.

За часів Радянського Союзу фінансова політика розглядалася як одна з основних у сфері державного регулювання економіки. Так, професор І. Левчук, підкреслюючи важливу роль фінансової політики у підвищенні рівня виробництва, відзначає, що ця політика покликана створити правильне сполучення централізованого і демократичного управління в розподілі та використанні фінансових ресурсів з розвитком господарської ініціативи підприємств. Інші вчені дають два тлумачення змісту фінансової політики. За першим визначенням фінансова політика розглядається як основні напрямки діяльності держави у сфері використання фінансів, за другим – як концентроване відображення фінансів [1, с. 16].

Професор О. Василик вказує, що своє конкретне вираження фінансова політика знаходить в чинній системі мобілізації фінансових ресурсів та їх використанні для задоволення різноманітних потреб держави, підп-

риємницьких структур і населення. До того ж він виділяє її складові частини: бюджетну, податкову, кредитну, грошову, інвестиційну, не обходячи увагою деякі напрямки в галузі страхування, державного боргу, фондового ринку та співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями [2, с. 57–64].

За визначенням, яке міститься у тлумачному словнику, фінансова політика – це "політика уряду країни щодо податків, бюджету, валютно-фінансових стосунків, ринку цінних паперів, страхового ринку тощо; має на меті як суто фінансові цілі регулювання діяльності фінансової системи, так і загальноекономічні" [3, с. 211].

Отже, за своєю сутністю фінансова політика – це державне регулювання у сфері організації фінансових відносин і фінансової діяльності.

В економічній теорії виділяють такі види фінансової політики: політика економічного зростання (або стимулююча політика), політика обмеження ділової активності (або стримуюча політика) та політика стабілізації. При виборі моделі фінансової політики, потрібно враховувати реальне економічне становище країни.

У світовій практиці державного регулювання економіки використовуються певні інструменти фінансової політики, які поділяються на інструменти бюджетної політики (норми доходів та видатків), податкової політики (податкові норми, періоди оподаткування, податкові стимули та санкції), грошово-кредитної політики (облікова ставка, операції центрального банку на відкритому ринку, норми обов'язкових резервів, емісія грошей, пряме регулювання процентної ставки, обмеження розмірів кредитів, квотування операцій комерційних банків, обмеження на відкриття філій, ліцензування банківських операцій, визначення форми забезпечення кредитів, регулювання умов випуску цінних паперів) та валютної політики (облікова ставка, валютна інтервенція, девальвація і ревальвація, валютні обмеження).

Слід зауважити, що вищезазначені інструменти взаємопов'язані, і тому для досягнення позитивного результату у реалізації фінансової політики, їх потрібно застосовувати у сукупності. Як підтверджує практика зарубіжних країн, використання бюджетно-податкових та грошово-кредитних інструментів у взаємозв'язку та єдиній економічній спрямованості підвищує ефективність фінансової політики та дає прискорені результати у досягненні поставлених цілей і завдань даної політики. Якщо можна так сказати, то бюджетно-податкова та грошово-кредитна політика є своєрідними двома крилами одного птаха економіки. Недієздатність будь-якого із крил або їх неузгоджена, взаємозаперечна робота може призводити лише до падіння. Якщо ми хочемо, щоб наша економіка була на висоті, то необхідною умовою цього є взаємоузгоджена, синхронна, централізована, керована робота обох її крил в чітко визначеному руслі.

Проблемам фінансової політики з метою забезпечення стабілізації економічного зростання особливу увагу приділяють вітчизняні вчені-економісти. На думку професора І. Лютого ефективність фінансової політики, в першу чергу, залежить від того, наскільки реалізуються економічні інтереси тих суб'єктів фінансової діяльності, на яких спрямована дія механізму реалізації фінансової політики уряду [4, с. 4]. Ми вважаємо, що даний підхід є концептуально новим, оскільки він полягає в тому, що тільки реалізація інтересів суб'єктів фінансової діяльності України дозволяє реалізувати інтереси держави.

На нашу думку, головними стратегічними цілями фінансової політики держави повинні стати наступні:

✓ забезпечення фінансової стабільності як головної умови і перспективності функціонування окремих суб'єктів;

- ✓ визначення стабільних і зрозумілих умов функціонування і взаємовідносин між окремими суб'єктами ринку, включаючи державу;
- ✓ створення вільного конкурентного середовища з рівними правами і законодавчо визначеними правилами гри для всіх його суб'єктів;
- ✓ фінансове забезпечення умов і створення сприятливого інвестиційного клімату.

Досліджуючи проблеми інноваційного розвитку, обов'язковим є розгляд процесів нагромадження фінансових ресурсів як економічної основи фінансового забезпечення інновацій. Нині структурна перебудова вітчизняної економіки потребує не просто інвестицій, а розвитку інновацій, не тільки нагромадження інвестиційного, а й інноваційного потенціалу для проведення якісних змін у національній системі виробництва та інших сферах діяльності. Цьому повинна сприяти стратегія інвестиційного та інноваційного розвитку України [5].

Сам інноваційний розвиток, завдяки своєму внутрішньому змісту, здатен віднайти джерела фінансового забезпечення. Інновації відкривають якісно нові можливості для інвестування, здатні забезпечити отримання масштабних ефектів, зокрема за рахунок власності ефективних технологій, за інших рівних умов, притягувати капітал. Саме такі внутрішні імпульси і становлять особливий інтерес, оскільки, на наш погляд, здатні сформулювати основу нового підходу до досліджуваної проблеми. В такому випадку стає недостатнім використання показника фінансових ресурсів і зумовлює необхідність пошуків додаткового інструментарію. В цьому напрямку велися дослідження С. Онишко, яка запропонувала застосування в аналізі поряд з категорією "фінансові ресурси" категорію "фінансовий потенціал".

Ми погоджуємося з такими поглядами. Адже весь комплекс проблем фінансової політики у сфері забезпечення інноваційного розвитку повинен досліджуватися, відштовхуючись саме від аналізу фінансового потенціалу. Останній відображає не тільки стан об'єкта, а є одночасно сутністю методологічних основ багатьох реальних процесів і явищ. Фінансова політика, спрямована на інноваційний розвиток – це не тільки політика забезпечення інновацій наявними фінансовими ресурсами, а політика розблокування фінансового потенціалу, який представляє собою сукупність фінансових можливостей економічної системи для інноваційного розвитку.

Узагальнена схема взаємозв'язку фінансової та інноваційної політики має наступний вигляд. Можливості інноваційного розвитку розширюються, якщо приєднати до наявних вихідних фінансових ресурсів потенційні (як за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів, так і мультиплікатора інноваційного розвитку). Отже, при розробці сучасних положень фінансової політики повинно бути враховане практичне значення мультиплікатора інноваційного розвитку. З його введенням знімаються труднощі доступу і використання традиційних та створення нових джерел фінансування. З одного боку, поживним середовищем для інноваційних структур є фінансові ресурси, що споживаються ними. З іншого – структури системи інноваційного розвитку є продуцентами інтегрованих фінансових потоків іншої якості, які тим самим доповнюють живильний ґрунт інноваційних структур. Таким чином, інноваційний розвиток стає джерелом нагромадження фінансових ресурсів та модифікації їх якісних характеристик і це, в свою чергу, робить його більш інтенсивним. Держава може створити міцне підґрунтя для забезпечення сталого економічного і соціального розвитку за умови фінансування всієї інноваційної системи через використання повного комплексу фінансування руху інновацій в суспільстві, їх відтворення, обміну, передачі та примноження.

Аналіз проблем фінансового забезпечення інновацій вимагає визначення економічної основи такої наукової категорії як "фінансовий потенціал інноваційного розвитку". Цілісне уявлення про фінансовий потенціал інноваційного розвитку формується на основі різнобічних поглядів: з одного боку, він представляється як абстрактна фінансова категорія, яка утворюється в результаті взаємодії всіх елементів, фінансовий відносно, як наявних так і прихованих, а з іншого – як фінансовий фундамент інноваційного розвитку, характеристика якого відображається через наявні ресурси та їх резерви, що можуть бути використані за певних умов. Узагальнюючого змісту досліджуване поняття набуває в розумінні його як сукупності фінансових можливостей економічної системи для інноваційного розвитку в інтересах економічного прогресу. Зміни цих можливостей, як за якісними, так і кількісними ознаками, відбуваються з двох причин. По-перше, як наслідок оптимального та раціонального використання фінансових ресурсів на потреби інноваційного розвитку. По-друге, в результаті дії власне інноваційних процесів, учасниками яких є самі інновації, що характеризуються певними особливостями, а саме: вони є не тільки причиною інвестицій, але й їх акумулюючим джерелом. Про особливості інновацій та їх вплив на інвестиційну діяльність говорять в своїх працях С. Онишко та Л. Безчасний [6, с. 4–12]. Дослідження особливостей інновацій в ракурсі їх типізації за ознаками вказує на шляхи раціонального використання традиційних та пошук нових джерел фінансування інноваційних проектів.

Таким чином, область та мету застосування поняття фінансового потенціалу інноваційного розвитку слід визначати з тієї позиції, що фінансовий потенціал надає нових обертів інноваційного розвитку як генератор зростання інноваційного та фінансового капіталу.

Для дослідження фінансової складової інноваційного розвитку важливо визначитися з поняттям "фінансовий механізм", що є однією із базових категорій серед тих, які лежать в основі управління процесом фінансового забезпечення. Вибір вектору фінансового розвитку пов'язаний, насамперед, з теоретичною концепцією фінансового механізму. Хоча фінансова наука вже довгий час вивчає його характер дії та структуру, однак не має підстав вважати цю сферу остаточно дослідженою. На думку О. Ковалюка, фінансовий механізм – це "система фінансових форм, методів, важелів та інструментів, що їх використовують у фінансовій діяльності держави і підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного їхнього забезпечення фінансовою політикою на мікро- та макrorівні" [7, с. 22]. В розумінні С. Львовичкіна фінансовий механізм – це "сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і система фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив" [8, с. 32]. Проте в такому визначенні, на нашу думку, автором втрачений певною мірою системний характер терміну "механізм".

В основі поглядів О. Дерев'янка щодо функціонування фінансового механізму лежать фінансове забезпечення та фінансове регулювання [9, с. 29-30]. Інші автори також виділяють дві підсистеми досліджуваної категорії, одна з яких – це фінансове забезпечення, друга – побудова відповідної системи економічних інтересів. В такому аналізі більше йдеться про структуру фінансового механізму, чим також не можна нехтувати, оскільки, кожна сторона є необхідною для поглибленого пізнання його закономірностей.

На практичному рівні науковці визначають фінансовий механізм як складовий елемент господарського механізму. На глибинному рівні він представляє собою

систему фінансових відносин, які виникають під час формування, розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту з приводу створення, нагромадження та використання фінансових ресурсів. Вироблений ВВП при цьому є об'єктом фінансових відносин, а робітники, підприємці (виробники ВВП) та сама держава, як структура, що володіє правом керування в суспільстві, є суб'єктом цих відносин.

Професор О. Василик визначає фінансовий механізм як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених державою форм і методів створення й використання фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства [10, с. 45].

Ми бачимо, що фінансовий механізм – це доволі складне фінансове явище, формування якого відбувається на високому якісно новому рівні соціально-економічного устрою суспільства.

Сучасна фінансова теорія та практика базуються на таких характеристиках фінансового механізму:

- ✓ він є складовим елементом загальної системи управління економікою та займає там ключове місце;

- ✓ його суть об'єктивно пов'язана зі змістом фінансів, закономірностями їх розвитку, областю охоплювальних ними фінансових відносин, роллю у відтворювальних процесах, що, в свою чергу, визначається рівнем соціально-економічної організації суспільства, природою та функціями держави;

- ✓ як інструмент, який впливає на фінансовий стан як окремих суб'єктів, так і держави в цілому, він справляє зворотну дію на розвиток фінансових відносин;

- ✓ він є високодинамічним фактором розвитку (кожний новий період характеризується своїми особливостями щодо фінансового механізму);

- ✓ у його внутрішній структурі можна виділити комплекс пов'язаних між собою підсистем, основним призначенням яких є формування, розподіл та використання фінансових ресурсів з метою задоволення потреб державних структур, суб'єктів господарювання та громадян;

- ✓ йому притаманна комплексність та цілісність, його функціонування повинно бути зорієнтованим на вирішення поставлених цілей, які визначаються економічною стратегією та тактикою держави.

Намагання відобразити концептуальні положення щодо фінансового механізму призвели до того, що все це в комплексі створює його економічну сутність.

Для формування фінансової політики щодо інноваційного розвитку та з метою отримання певного уявлення про механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку, його необхідно виокремити із загального фінансового механізму, а це означає відпрацювати його концептуальні положення. Фінансування інноваційних процесів повинно бути як повним, так і продуктивним. Тому принципово нова вимога системної взаємодії двох структуроформуючих факторів повинна бути покладена в основу концепції механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку. Таким чином, спробуємо сформулювати положення щодо принципової корекції механізму фінансового забезпечення системи інноваційного розвитку в Україні.

Принциповим для нашого дослідження є положення Й. Шумпетера, де зазначається, що одні люди свідомо намагаються бути генераторами нових знань, і вони є новаторами, а інші поширюють (репродукують) ці знання, і їх можна назвати імітаторами. Такий поділ допомагає визначити особливості та специфіку суспільно-економічного існування суб'єктів економічних відносин.

Отже, врахуванням вищезначених особливостей та специфіки концептуального характеру набуває принцип розмежування, який, без сумніву, може забезпечити

ефективне функціонування механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку. Суть його полягає в тому, що механізм фінансової підтримки новаторів та імітаторів повинен бути різним. Підтвердження такої думки можна знайти в загальних методологічних положеннях. Й. Шумпетер відзначав, що новатори забезпечують найкращі наслідки виходу системи із стану рівноваги, тоді як імітатори забезпечують її самоорганізацію. Наявність серед суб'єктів економічних відносин новаторів та імітаторів потребує не тільки різних джерел фінансування, а й різних механізмів їх фінансового забезпечення. На нашу думку, через прорахунки в цьому напрямку Україна втрачає фінансовий потенціал, а також залишаються не використаними засоби підтримки інноваційної системи, якими є додаткові фінансові резерви.

В економічній літературі неодноразово висловлюється думка про диференційований підхід до фінансування щодо різних стадій інноваційного процесу: стадії фундаментальних та прикладних досліджень, дослідно-конструкторських робіт, проектних і технологічних розробок, випробовування та промислового освоєння інновацій. Всі ці види робіт вимагають певних джерел фінансування, оскільки є "збитковими". Логічним є подальше поглиблене дослідження диференційованого підходу як окремих етапів інноваційного процесу та к і його окремих складових частин. Наприклад, якщо розглядати фінансове забезпечення фундаментальних досліджень, то в питанні визначення джерела фінансування допоможе їх поділ на різні види, зокрема: чисті, орієнтовані та цільові. При цьому чисті фундаментальні дослідження повинні виконуватися за рахунок базового бюджетного фінансування, орієнтовані – за рахунок бюджетного фінансування програм фундаментальних досліджень, а цільові – переважно за рахунок позабюджетного фінансування прикладної науки.

Наступним, не менш важливим концептуальним принципом, на якому повинна базуватися розробка концепції механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку, є принцип концентрації фінансового та інноваційного потенціалів. Під інноваційним потенціалом слід розуміти сукупність всіх наявних матеріальних і нематеріальних ресурсів, які використовуються або можуть бути використані в процесі інноваційної діяльності. Як база для здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, проектно-конструкторських і технологічних робіт, що орієнтовані на вирішення науково-технічних, соціально-економічних та екологічних проблем різних рівнів, інноваційний потенціал формується з двох основних елементів: матеріальних ресурсів та інтелектуального потенціалу. Основні засоби та оборотні активи представляють першу складову, а нематеріальні активи, маркетингові, управлінські інфраструктурні та трудові ресурси входять до складу другої. Принцип концентрації обох потенціалів є запорукою оновлення та модернізації як підприємства, в окремому випадку, так і суспільного життя в цілому. Його значення стає більш зрозумілим з розкриттям сутності інноваційного типу розвитку, який характеризується перенесенням акценту з науково-технічних рішень на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку – створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності.

Створення раціонального фінансового механізму інноваційної економіки вимагає й раціонального використання фінансових ресурсів на всіх рівнях – як на рівні окремого

суб'єкта господарювання, так і держави в цілому. Однак, окрім вирішення кількісних проблем фінансового забезпечення тих чи інших процесів актуальними стають проблеми щодо якості такого забезпечення. Тому потрібно активізувати пошук шляхів якомога повної реалізації потенціалу, який продукується особливостями інноваційного розвитку та ринково зорієнтованої господарської системи. За допомогою регулятивної функції фінансового механізму можна підвищити ефективність забезпечення фінансовими ресурсами інноваційних процесів.

Інноваційна переорієнтація економіки потребує розробки концепції відповідної фінансової політики, яка передбачає визнання за наукою провідної ролі в системі продуктивних сил, активізацію інноваційної діяльності підприємств, прискорення та інтенсифікацію науково-технічного прогресу, зменшення діапазону між рівнями соціально-економічного розвитку регіонів та країн. До того ж фінансову політику щодо активізації комплексного фінансового забезпечення інноваційного розвитку слід проводити з урахуванням притаманних інноваціям наступних класифікаційних ознак: типу інновацій; сфери застосування та розповсюдження; результативності впровадження; рівня новизни; способу заміщення існуючими аналогами тощо.

Отже, особливість фінансової політики, що реалізує інноваційний розвиток, полягає у створенні умов і механізмів, які б стимулювали суб'єктів, що реалізують інноваційний проект до бачення перспектив отримання результату від реалізації інноваційного продукту.

Головною метою фінансової політики є створення соціальних й економічних умов та нових організаційних структур для здійснення інноваційної діяльності; формування інформаційної системи в напрямку інноваційної та маркетингової діяльності і в результаті досягнення економічного зростання. Інтенсивність перебігу та поширеність інноваційних процесів у реальному секторі економіки й соціальній сфері залежить від системи державної підтримки нововведень та їх стимулювання.

В Україні до складових частин цієї системи можна віднести:

- ✓ формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- ✓ податкові стимули для всіх суб'єктів інноваційного процесу;
- ✓ визначення пріоритетів щодо напрямків інвестування інноваційної діяльності, створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технологічного та інноваційного потенціалу;
- ✓ підготовку маркетингологів та менеджерів для роботи в інноваційній сфері;
- ✓ спонукання вишів до інноваційно-підприємницької діяльності;
- ✓ прискорення процесу використання технологій подвійного призначення (військового і цивільного).

На нашу думку, фінансова політика, що спрямована на інноваційний розвиток – це політика акумуляції та максимально ефективного використання фінансових ресурсів державою з метою збереження та покращення існуючого інноваційного потенціалу країни. Варто відзначити, що фінансова політика підтримки інноваційної активності передбачає зміну структур центрального й місцевих бюджетів на користь фінансування науково-технічної діяльності суб'єктів господарювання; оптимізацію податкового тиску; активної позиції НБУ щодо маневрування обліковою ставкою та розміщенням державних цінних паперів під інноваційні проекти. Для проведення фінансової політики стабілізації економічного зростання доцільно поєднувати різноманітні інструмен-

ти реалізації фінансової політики, намагаючись стимулювати випуск інноваційної продукції і забезпечення стабільних та доступних на неї цін.

Фінансова політика інноваційного розвитку передбачає, перш за все, визначення відповідних стратегічних і тактичних цілей. Стратегічні цілі передбачають створення ринкового фінансового механізму, який би стимулював суб'єктів науково-технічної та підприємницької діяльності до розробки, виготовлення та реалізації інноваційної продукції. Тактичні цілі визначають: пряме бюджетне фінансування інноваційних проектів; створення організаційно-правових засад реалізації фінансової політики забезпечення інноваційної діяльності; формування сприятливих умов для залучення фінансово-кредитного сектору до кредитування інноваційної сфери; використання позабюджетного механізму в стимулюванні підходів до здійснення інноваційної діяльності.

Практика показує як посилилася увага до інновацій в зарубіжних державах, зокрема, це позначилося на виборі цілей економічної політики в інноваційній сфері. Так, прийнята в Польщі "Стратегія посилення інноваційного характеру економіки на 2007-2013 роки" передбачає такі основні напрями інноваційної політики країни:

- ✓ фінансування наукових досліджень і розробок підприємств;
- ✓ фокусування державного фінансування на дослідженнях у стратегічних галузях на основі потреб підприємств (у тому числі за методологією технологічного форсайта);
- ✓ реструктуризація сфери державних НДДКР;
- ✓ інтернаціоналізація наукової й інноваційної діяльності – європейська інтеграція;
- ✓ заохочення підприємницької діяльності й інновацій;
- ✓ підтримка з питань управління інтелектуальною власністю;
- ✓ удосконалення процесу захисту інтересів у сфері прав інтелектуальної власності [11, с. 27].

Узагальнюючи викладене, слід сказати, що формування фінансової політики інноваційного розвитку відбувається за наявності певної стратегії. Стратегічний курс інноваційного розвитку передбачає визначення і реалізацію комплексу конкретних заходів щодо сприяння науково-технічному прогресу з метою структурної перебудови економіки на базі високих технологій, скорочення енерго-, матеріало- і трудомісткості виробництва, підвищення конкурентоспроможності промисловості.

1. Денежное обращение и кредит в СССР: Учебник / Под ред. И.В. Левчука. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 205 с. 2. Василук О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – 416 с. 3. Алексеенко Л.М., Олексієнко В.М., Юркевич А.І. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник). – К.: Видавничий будинок "Максимум"; Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 592 с. 4. Лютий І.О. Концептуальні засади та суперечності реалізації фінансової політики держави // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2005. – Вип. 79. – С. 4–6. 5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (проект). – Режим доступу: [Надійшла до редколегії 14.01.11](http://kno.rada.gov.ua/6.БезчаснийЛ.К.,ОнишкоС.В.ТенденціїнасвітовомуринкукапіталівтаїхвпливнаінвестиційнуюдіяльністьвУкраїні//ЕкономікаУкраїни. – 2001. – № 3. – С. 4–12. 7. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія. – Львів: Видавничий центр Львівського університету імені Івана Франка, 2002. – 396 с. 8. Львович С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 25–33. 9. Дерев'яно О.Г. Фінансово-кредитний механізм в системі стратегічного управління // Фінанси України. – 1998. – № 7. – С. 28–34. 10. Василук О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с. 11. Федулова Л.І. Стимулююча функція фінансового забезпечення наукових досліджень: уроки для України // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 22–34.</p>
</div>
<div data-bbox=)

ТРАДИЦІЙНІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОСТАТНОСТІ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ ДЕРЖАВИ

В статті розглядаються підходи щодо оцінки достатності золотовалютних резервів держави, з врахування традиційних критеріїв. Досліджуються окремі питання альтернативного використання золотовалютних резервів.

Ключові слова: золотовалютні резерви, валютний курс, правило Гвідотті, критерій Редді, критерії достатності золотовалютних резервів.

В статье рассматриваются подходы к оценке достаточности золотовалютных резервов государства, с учетом традиционных критериев. Исследуются отдельные вопросы альтернативного использования золотовалютных резервов.

Ключевые слова: золотовалютные резервы, валютный курс, правило Гвидотти, критерий Редди, критерии достаточности золотовалютных резервов.

The article approaches to assess the adequacy of international reserves of the state of incorporation of the traditional criteria. Investigate specific issues of alternative use of reserves.

Keywords: gold-value backlogs, rate of exchange, rule Gvidotti, criterion of Reddi, criteria of sufficientness of gold-value backlogs.

Забезпечення ефективного розвитку економіки країни не можливе без розширення сфери застосування фінансових інструментів та механізмів. Традиційно золотовалютні резерви прийнято розглядати з двох позицій. У відповідності до першої, золотовалютні резерви є одним із основних інструментів забезпечення фінансової безпеки держави, яка в свою чергу є основою економічної безпеки. З іншої точки зору, золотовалютні резерви мають бути основою для забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Окрім традиційних підходів щодо використання золотовалютних резервів існують також альтернативні, які мають на меті розширення традиційних поглядів на сутність і значення золотовалютних резервів. Особливого значення ці питання набувають в період економічної кризи, яка виявила недоліки використання золотовалютних резервів лише як інструмента проведення грошово-кредитної політики.

Взагалі питаннями визначення сутності, структури та ефективності управління золотовалютними резервами займалися ряд зарубіжних вчених та економістів, зокрема: М. Дулі, П. Гвідотті, А. Грінспен, С. Лісондо, Д. Метісон, І. Редді. Щодо вітчизняних науковців, то окремі питання щодо формування та визначення достатності золотовалютних резервів розглядалися Гальчинським А.С., Міщенко В.І., Морозом А.М., Савлуком М.І., Стельмахом В.С. та іншими. Однак, незважаючи на розширення наукових досліджень, проблематика золотовалютних резервів, переважно досліджується в контексті грошово-кредитної політики центрального банку. Поряд з цим, окремі питання вдосконалення механізмів використання золотовалютних резервів потребують подальшої розробки.

Метою даної статті є дослідити підходи щодо визначення оптимального рівня золотовалютних резервів держави, а також розглянути традиційні та альтернативні напрямки використання золотовалютних резервів.

Первинним питанням при розгляді золотовалютних резервів країни є рівень їх достатності. Оптимальний рівень резервів залежить від багатьох факторів, зокрема від волатильності реального сектора економіки, яка традиційно вище у країн що розвиваються. Крім того, вищий рівень золотовалютних резервів обґрунтований за умов коли центральні банки проводять політику фіксованого валютного курсу, або коли країна схильна до фінансових криз і великих флуктуацій обмінного курсу валюти.

Великий вплив на величину необхідного обсягу золотовалютних резервів справляє зовнішньоекономічна позиція країни. Так більше резервів потребують країни з від'ємним сальдо платіжного балансу, не диверсифікованим експортом та наявністю слабких торговельних

партнерів. В меншій мірі потребують великого обсягу резервів, країни які мають легкий доступ до міжнародних фінансових ринків.

Можна навести ряд критеріїв достатності рівня золотовалютних резервів держави. Першим можна визначити так званий "Грошовий" критерій, який визначається через співставлення золотовалютних резервів з одним з агрегатів, що характеризують грошову пропозицію. Резерви центрального банку виступають формальним забезпеченням національної валюти, а отже резерви центрального банку має вистачити на задоволення раптового попиту на іноземну валюту. Для оцінки, як правило, використовується обмін грошової бази – готівка в обігу і на рахунках банків у центральному банку (залишки коштів на рахунках обов'язкових резервів, депонованих банками в центральному банку, на кореспондентських рахунках і залишки інших коштів банків на рахунках у центральному банку; вкладення банків у цінні папери в центральному банку; інші надлишкові резерви, включаючи готівку в касах банків).

Якщо розглядати співвідношення обсягів грошової бази і золотовалютних резервів для України (рис. 1) то треба відмітити певні особливості. Перша особливість полягає у тому, що НБУ надає офіційну статистику валових, а не чистий золотовалютних резервів, що не дає можливості чітко визначити їх обсяги. Друга особливість полягає у тому, що на відміну від періоду запровадження дії даного критерію (під час Брутто-Вудської валютної системи, коли курси валют буди фіксованими по відношенню до фунта стерлінгів, а резерви слугували гарантією фіксації) в Україні на сьогодні наявним є вільноплаваючий валютний курсу.

Розглянуті показники починаючи з 2005 року вказують на постійне перевищення обсягів золотовалютних резервів над грошовою базою, зокрема найбільшим це перевищення було в 2008 році і становило 130 %. Незважаючи на позитивні значення даного показника по Україні треба відмітити, що на сьогодні в світі він вважається дещо застарілим, однак може використовуватись в аналітичних цілях.

Другий критерій оцінки витікає з необхідності скорочення волатильності і збільшення гнучкості гривні для стимулювання успішної зовнішньої торгівлі. За цим критерієм, більше резервів необхідно для країн з торговим дефіцитом і слабо диверсифікованим експортом.

Для відкритої економіки, такої як вітчизняна, стан поточного рахунка платіжного балансу визначає макроекономічну ситуацію в країні. Якщо зовнішньоекономічна кон'юнктура складається несприятливо, центральний банк витрачає резерви для покриття платіжного дисбалансу.